

De geschiedenis van de biologische landbouw en voeding in Nederland (1880-2001)

A.J. Vijverberg@
kabelfoon.nl

Onlangs promoveerde Dick Hollander in Utrecht op een proefschrift over de geschiedenis van de biologische landbouw.¹

Het proefschrift geeft een overzicht van de ontwikkeling van de biologische landbouw in Nederland. De nadruk ligt daarbij op de BD-landbouw: een van de vormen van biologische landbouw. De zorg voor een 'natuurlijke' landbouw en de afkeer van 'chemicalisering' ervan blijken aan de basis van die ontwikkeling te liggen. Een overzicht van de verschillende vormen van biologische landbouw (minstens 8)² ontbreekt. Waarschijnlijk zijn deze weggelaten omdat andere stromingen dan BD-landbouw nauwelijks aanhang vinden in ons land. De Duitse wortels van de BD-landbouw komen aan de orde maar ook de Nederlandse geschiedenis met een BD bedrijf op Walcheren (Loverendale).

In de inleiding stelt de auteur, dat de biologische landbouw van belang is geweest voor het denken over de landbouw al geheel. De biologische landbouw is, aldus de auteur, weliswaar een niche in het grote geheel van de landbouw maar heeft het denken over de landbouw wel beïnvloed. Waaruit die beïnvloeding bestaan heeft is in het boek niet terug te vinden. Ik zie dat als een gemis. Hetzelfde geldt voor een citaat van minister Bukman, die in een beleidsplan voor de biologische landbouw stelde, dat biologische landbouw als voorbeeld fungeert voor 'geïntegreerde landbouw'. In het proefschrift zijn geen voorbeelden genoemd van vindingen of praktijken, die vanuit de biologische landbouw in de geïntegreerde landbouw geïncorporeerd zijn. Het blijft daarmee een gratuite bewering van de auteur (en de minister). Uit het proefschrift begrijp ik dat de auteur de verdienste van biologische landbouw vooral ziet in relatie tot de reductie van het pesticidengebruik. Hij sluit daarbij aan bij Dobben, die in 1974 een beschouwing schreef over het toen juist uitgekomen rapport over biologische landbouw.³ Dobben erkende dat de landbouw diende te veranderen. Hij betoogde erin dat, zolang de alternatieve landbouwrichtingen uit blijven gaan van vóórwetenschappelijke veronderstellingen als 'kosmische straling' en 'lebendige Substanz'

er weinig heil te verwachten is uit die hoek. De laatste zinnen van zijn artikel luiden:

Voorts zijn de alternatieven vaak goede vaklui en als hun produkten niet met persistente giftige middelen bespoten zijn, is dat alvast een winstpunt. Van de alternatieve wetenschap, daarentegen, is niets te verwachten.

Ik ben het daarmee van harte eens.

Hier en daar maakt de auteur wel eens een vreemde uitgljider. Hij schrijft in verband met problematiek van de aardappelziekte, *Phytophthora infestans*, dat in 1842 in België een schimmeltolerant aardappel ras gekweekt is dat de Nederlandse telers niet omarmden. *P. infestans* was in 1842 nog niet in Europa geconstateerd en het begrip 'ziekteverwekker' was nog onbekend. Veredeling van planten tegen een ziekte in die tijd is dus zeer onwaarschijnlijk. Over de biologische tuinbouw onder glas schrijft de auteur, dat de onkruidbestrijding er een probleem is. Uit eigen ervaring weet ik, dat onkruidbestrijding onder glas nooit een echt probleem is. Waarom zou het bij biologische tuinbouw dan wel een probleem zijn? Van M. Ruppert, de latere vicevoorzitter van de Raad van State, wordt vermeld, dat hij zijn scholing mede te danken heeft aan zijn bestuursfunctie in het Landbouwschap. In 1947, zeven jaar vóór het Landbouwschap opgericht werd, was Ruppert al voorzitter van het CNV en had dus geen directe relatie meer met de landbouw en heeft dus nooit een directe relatie met het Landbouwschap gehad. De auteur schrijft dat tussen 1950 en 1968 het aantal boeren gedaald is van 550.000 naar 425.000. Dit contrasteert scherp met Minderhoud, die voor 1948 een aantal van 250.000 agrariërs vermeldde.⁴ Het zijn fouten die in een proefschrift van een historicus niet mogen voorkomen. Persoonlijke opvattingen van de auteur worden in het boek zonder veel toelichting als feiten geïnterpreteerd. 'Nog steeds stond het schap

¹ Hollander, A., 2012. *Tegen beter weten in. De geschiedenis van de biologische landbouw en voeding in Nederland (1880-2001)*. Dissertatie UU

² Anonymus, 1973. *Alternatieve landbouw. Inventarisatie, evaluatie en aanbevelingen voor onderzoek*. Pudoc, Wageningen: 16 e.v.

³ Dobben, W.H. van, 1974. *Interim opmerkingen over een interim rapport*. *Landbouwkundig tijdschrift* 86: 165.

⁴ Minderhoud, G., 1952. *De Nederlandse landbouw*. Erven Bohn, Haarlem: 16.

(Landbouwschap) met zijn rug naar de boeren en de maatschappij'. Zo'n stellingname vereist een zorgvuldige toelichting. In een voetnoot wordt opgemerkt, dat vooral de (rijks)voorlichters conservatief waren. Van de rond 1200 voorlichters (waaronder ikzelf) worden dan drie uitzonderingen genoemd. Waarschijnlijk bedoelt de auteur te zeggen, dat de overige voorlichters zijn geloof niet deelden en dus 'fout' waren.

In het proefschrift komt het handelen van de agrariër niet naar voren als een gevolg van zijn ondernemerschap maar veeleer als een resultante van het overheidsbeleid. Een zin als: 'Onder druk van de landbouwautoriteiten werd van de boer verwacht dat hij primair een agrarische ondernemer werd die op het scherp van de snede moest produceren wilde hij overleven.' getuigt niet van een erkenning van de boer als ondernemer. Wat 'biologische teelt' is, is gemakkelijk te definiëren. Je voldoet aan de voorwaarden of je voldoet er niet aan. Het is zoals met de rituele slacht: het is goed of niet. Geïntegreerd telen is hele andere koek: dat is een ontwikkelingsproces. De auteur spreekt in zijn dissertatie alsof geïntegreerd telen scherp te scheiden is van 'gewoon' telen. De overgang tussen beide teeltvormen werd ooit scherp geformuleerd door Spiertz en Zadoks in een bespreking over landbouwkundige ontwikkeling.⁵ De laatste zin van hun artikel luidde:

'Let the Integrated Farm of yesterday become the Current Farm of tomorrow.'

Ik denk dat deze zin goed uitdrukt hoe de ontwikkeling van de landbouw verloopt, behoort te verlopen en verlopen is. Wat gisteren modern was is morgen verouderd. In 1970 gebruikten de voorlopers in de glasgroenteteelt biologische

bestrijders voor hun plagen. Nu doen ook de achterblijvers het. Met kleine stapjes is de landbouwpraktijk veel verbeterd. Zadoks schreef hierover vorig jaar:⁶

De gewasbeschermingsmiddelen anno 2011 zijn, indien correct toegepast, zeer veilig. Daar valt weinig winst meer te behalen. De wet van de verminderde meeropbrengst heeft hier hard toegeslagen. Wat er nog over is van de anti-pesticidenbeweging beschouw ik als een erfenis van de 20e eeuw.

De nadruk die in deze dissertatie ligt op het pesticidengebruik brengt mij tot de conclusie, dat de biologische landbouw bij deze erfenis behoort.

Is er dan niets overgebleven van de biologische landbouw? Ja zeker, in ieder geval is er een interessante deelmarkt voor telers en handelaren. Deelmarkten zijn, vooral in de tuinbouw, van groot belang. Of het nu gaat om gele tomaten, witpunt radijs of gemengde boeketten, al die deelmarkten bieden nieuwe mogelijkheden. Trostomaten, cherrytomaten en mini-gerbera's zijn voorbeelden van succesvolle deelmarkten; deelmarkten die ontstaan en georganiseerd zijn door het bedrijfsleven. Zij komen en gaan zoals de markt voor schorseneren na 1945 tot grote bloei gekomen is om tussen 1955 en 1960 praktisch van het toneel te verdwijnen. Een deelmarkt die niet gebaseerd is op producteigenschappen maar op de productiewijze kan een heel interessante zijn. Dat de overheid zo'n deelmarkt tot overheidszorg gemaakt heeft beschouw ik als een feit maar ook als een vergissing.

⁵ Spiertz, J.H.J. & J.C. Zadoks, 1989. Opportunities for alternative farming systems. In: Development in farming systems, Evaluation of the five-year period 1980-1984. Pudoc, Wageningen: 84-87.

⁶ Zadoks, J.C., 2011. Het 'positioneringsdocument' 2012 in perspectief. Gewasbescherming 42: 250-252.